

סופרים

תמונת אות יוד וקף וקף פשוטה ולמד ודיניהם

משנת

ביאורים ומוספים

ושלפי זה כתב החזו"א שאף לדעת ר"ת אין להקל על ידי מחיקת העוקץ בלבד, ח"לא כדברי הביה"ל שכתב שלישות ר"ת אפשר להקל בזה.

צורת אות כ"ף כפופה

כתבנה עגולה מאחריה, שלא תדמה לבי"ת⁽¹⁾. ותהיה עגולה מאחוריה משני הצדדים⁽²⁾ וכו', ופניה יהיה למעלה ולמטה שוין⁽³⁾ וכו', ואם עשה לה נזית מאחוריה למעלה או למטה, פסולה⁽⁴⁾.

1) וכ"ף שאינה עגולה בתחתיתה אלא יש לה זרית קהה כמין אלכסון, כתב בשו"ת לבושי מרדכי (יוד ח"א סי' קפו) שכשרה היא, מפני שאינה מרובעת בקצה, ומה שיש לה זרית לפני הקצה אינו נחשב אלא כעוקץ שיוצא באמצע האות (וראה שו"ת שבט הלוי ח"א סי' רה על סי' זה).

2) ולענין עשיות החלק הפנימי של האות בצורה מעוגלת, כתב המקדש מעט (סי' יא) שהמלאכת שמים כתב בשם האשכול (אי"ב החמישין) שיש לעשותו בעיגול, ונראה שאין זה אלא לכתחילה ולא לעיכובא.

3) ואם הגג רחב הרבה מהמושב או להיפך, כתב המלאכת שמים (כלל ח סי' שהאות פסולה, והביאו הלשכת הסופר (סי' ט ס"ק ה) וראה מה שכתבנו לעיל (אות ביה), וכן לעיל סי' לב ס"ק קיב, ואות כ"ף שאין לה דופן אמצעי אלא עשויה משני קיים מפוצלים, האחד כלפי מעלה והאחר כלפי מטה (כצורת >) כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' יג) שמסתבר ששינוי צורה גמור הוא, והאות פסולה. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ה) כתב שאין לפסול אות זו [אכן סיים שלא כתב כן הלכה למעשה].

4) ואם יש ספק אם היא נחשבת כעגולה או כמרובעת, כתב המקדש מעט (סי' ה) שמועילה שאלת תינוק על זה, וכן כתב המשגיב לעיל (סי' לב ס"ק נב).

וכ"ף שקו דק עולה מקצה מושבה, ותינוק קוראה כסמ"ך, כתב המקדש מעט (סי' לב ס"ק נה) שהיא פסולה, וכן מבואר בדעת קדושים שם (סי' יא).

[ביה"ל ד"ה אם התינוק]

דצקו סקדו תלמי בלמשה⁵.

5) משמע מדבריו שאם הכ"ף עגולה למעלה ומרובעת למטה אין קריאת התינוק מועילה להכשירו, וכן משמע מהביה"ל לעיל (אות ביה"ד ד"ה ואין) שלפי הרבינו ירוחם המובא בביה"ל כאן אות זו כשרה לאות ביה"ד, וכן כתב הלשכת הסופר (סי' ה ס"ק טו) שפסולה היא לאות כ"ף, ואף הוסיף שבכתב וואליש עושים גם אות ביה"ד עגולה מלמעלה, ואם כן אין להכשירה לאות כ"ף, והיינו שלא כדברי המקדש מעט (סי' ג) וגדולי הקדש (כלל טו אות ב) שקריאת התינוק מועילה להכשיר אף בזה, כיון שאינה דומה לאות ביה"ד שהרי לבי"ת יש עקב, וכדברי המקדש מעט כתב בשו"ת שואל ומשיב (רביעאה ח"ג סי' פה) המובא בדעת תורה (סוף סי' לב אות כ) שאם יש הרבה תפילין ומחוות שכתובים כן, יש להכשיר על ידי קריאת התינוק, וכן הוכיח בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קפח, תשובה מבן המחבר) מדברי הא"ב השני המובא בבי"ת (אות מ"ם) שכשרה (וראה א"ב אות פ"א).

צורת אות כ"ף פשוטה

ולש מקלין דדי בגריות הנגל או הנגל וכו', ואם עשה לה נזית למעלה כמו ד', פסולה⁽²⁾ וכו', דהוספת דיו מהני אפלו בהסלין ומזוזות⁽³⁾ וכו', אין להוציא אחרת, כי יש מלשירין בניה⁽⁴⁾.

1) משמע שנקט לעיקר כדעת המחמירים, וכן כתב בביה"ל לעיל המשך בסוף המשנת סופרים

ובאמת רב הפוסקים פסקו כרבנו תם דעקץ שמאלי מעכב כמו הנגל ימני⁽⁵⁾.

8) ואף שהסופרים שאינם זוררים לעשות עוקץ שמאלי תחתון טוברים בשו"ת חתם סופר (יוד סי' רסה) שאין צריך עוקץ ממש אלא די בכך שקצה היוד לא יהיה עגול אלא זרית, מי"מ כתב המקדש מעט (סי' ד) שאין להקל בזה, מפני שמבואר בר"ת שצריך דוקא עוקץ, דהיינו קוץ שבוטל, והוסיף, שאף בתג העליון אין די בכך שיש זרית, שכן מבואר בספר המנהיג שהקוץ העליון הוא כעין כתר ליוד, וכן כתב החזו"א (אוי"ח סי' ט ס"ק ג) שדברי החתם סופר תמוהים מאד, כיון שמפורש בכל הראשונים והפוסקים שצריך לעשות כמין קוץ, ומי שמיקל בזה הוא בכלל ירקפתא ולא מנח תפילין, וכן כתבו השו"ע הרב (אות י) והקט"ה הסופר (סי' ה סי"ב אות י) שיו"ד בלא עוקץ שמאלי פסולה, וכן כתב בשו"ת ר"א גוטמכר (אוי"ח סי' ה אות ג), והוסיף שהרעק"א כתב במכתב שחלילה לברך על ספר תורה לפני שמתקנים את כל הקצו של יוד החסרים בו, (וראה שו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סי' ב).

ולענין מוחאה בסופרים שאינם עושים בחלק התחתון של היוד אלא זרית, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז) שיש למחות בהם, מפני שאף החתם סופר לא התכוון להכשיר אלא כשלכל הפחות גוף האות פונה כלפי מטה, ורק שלא עשה עוקץ תחתון, דהיינו קוץ שיוצא מגוף האות, וכן מבואר בשו"ת בנה רננה (ח"ב סי' כג), (וראה שו"ת מהרש"ג ח"א סי' ג).

ולענין ספר תורה ישן שחסרים בו עוקצים בתחתית היוד ואי אפשר לתקנו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קעב) שאם על כל פנים ראש היוד נוטה כלפי מטה כני"ל, אפשר בשעת הדחק לסמוך על החתם סופר ולקרוא בו, אך אם גם זה אינו, אין לקרוא בו אלא בשעת דחק גדול כשאינו לציבור זה ספר תורה אחר, שבו אפשר לסמוך על הסוברים שהחתם סופר היקל אף בזה כל שראשו מרובע ואינו עגול, מאחר שיש לצרף את דעת הראשונים הסוברים שאפשר לקרוא אפילו בספר תורה פסול.

ומה שלא כתב החתם סופר שיש לתקן את האות ולעשות לה קוץ, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' יב אות ז) שיתכן שהוא משום שאם יתקנו את כל היודין יהיה בזה חשש מנומר, או משום שטיחחה מרובה היא ויש להקל בדיעבד, אכן כתב בשם שו"ת מהרי"ש שבאמת יש לתקנם, ומה שהיקל החתם סופר שלא יוציאו ספר תורה אחר עבור זה הוא רק אם מצאו כן בשעת קריאת התורה בשבת, וכן כתב בספר לדוד אמת (סי' יג אות י), שאם מצאו זאת בשבת יקראו בספר תורה זה ויברכו עליו, ולאחר השבת יתקנוהו. מאידך, בספר דבר אמת (סי' יג סוף אות יוד) כתב שלכאורה צריך להוציא ספר תורה אחר.

[ביה"ל ד"ה יגור]

ומכשיר בדיעבד כלא עוקץ שמאלי⁽⁶⁾.

9) והחזו"א (אוי"ח סי' ט ס"ק ב) כתב שאין להוכיח מדברי הנודע ביהודה שנכתבו לענין גט לענינו, כיון שבגט די בכך שיש על האותיות שם אות, ולפיכך אין צריך לכתוב בגט כסדרן, ולכן מבואר בספר התרומה שאין צריך זיונים על האותיות, מה שאין כן לענין כתיבת סת"ם [וכן הביא הנודע ביהודה עצמו מהתרומת הרשן שחילק כן], וכתב, שבכל הראשונים הלכה פסוקה כדעת ר"ת שפוסל יוד בלי עוקץ שמאלי, ואף כל הפוסקים האחרונים הביאו את דבריו לפסק הלכה, ולפיכך המיקל בזה הוא ירקפתא ולא מנח תפילין לדעת כל הראשונים. אכן, הסכים החזו"א שם עם מה שכתב הביה"ל, שדברי ר"ת אינם ברורים כל כך לפוסקים [לענין להקל], מפני שיתכן שאף לר"ת עצמו לא היה ברור להקל על פי דבריו שלא כרש"י, שאולי אמר דבריו רק לחומרא, אלא

יום ד' י"ח אולול תשע"ה

מְשַׁנֵּת תְּמוּנַת אוֹת יוֹד וְכַף וְכַף וְלָמֶד וְדִינְיָהֶם סוּפְרִים סג

לְעֵין כּל, אִזּוּ יְכוּל לְגַרֵר אֶפְלוּ בְשֵׁם בְּאִשׁוֹן שְׂאֵל יִשְׂאֵר רַק גּוּף הַקְּדוּשָׁה, וְאַחֲרֵיכֶן יוֹסִיף עָלָיו מִלְמַעְלָה הַמְלַמֵּטָה [תְּשׁוּרָה ח"ס ס"ו רס"ט]. עַל-כֵּן יֵשׁ לְהִזָּר מֵאֵד בְּמֵה שֶׁתֵּבַח הַכְּרוּף שְׂאֵמֵר דְּיַעֲשֶׂה הַקּוֹצוֹת קַטְנִים וְדָקִים שְׂאֵל יִקְלַקֵּל הַיִּי"ד, עֵינַי שָׁם, כִּי אִם יִהְיֶה כֵּן גְּדוּל לְמַעְלָה יִהְיֶה נִרְאָה כְּלִמְיַד קָטָן, וְאִם יִרְאֶיךָ הַעֲקֵץ שְׂלֵמֶטָה יִהְיֶה נִרְאָה כְּסִי"ת, וּבְעֵצוֹתֵינוּ הַרְבִּים, יֵשׁ מִהַסּוּפְרִים שְׂאֵינִם נִזְהָרִין כְּנֶה כָּלֵל, אוֹ מוֹסִיפִין כְּנִיל, אוֹ גוֹרְעִין, שְׂאֵינִם עוֹשִׂין כָּלֵל עֲקֵץ לְעַד שְׂמָאֵלִי, וּבְצַמַּת רַב הַפּוֹסְקִים פְּסָקוּ כְּרַבְנֵנוּ תַּם דְּעֲקֵץ שְׂמָאֵלִי מַעֲכָב כְּמֹר רַגְלֵי יְמִינֵינוּ, אִף דִּישׁ חִלּוּק בְּיִנְיָהֶם דְּרַעֲבַד לְעֵנָן תְּקוּן, דְּבִשְׂמָאֵלֵנוּ מוֹעִיל תְּקוּן אֶפְלוּ בְּתַפְלִין וּמוֹדוֹת וְלֹא הָרִי שְׂאֵל כְּסוּרָן, אֲכַל לֹא בִימֵינוּ, וּכְמוֹ שְׂוֹתְבָאָר בְּסִימָן ל.ב. וְיִבְרַח צוּחַ הַפְּרִימְגָדִים בּוֹמְצוֹ עַל זֶה, עַל-כֵּן יֵשׁ לְהִזָּר מֵאֵד שְׂאֵל לְחֶסֶד וְגַם שְׂאֵל לְהוֹסִיף עָלֵיהֶם, כִּי הַעֲקֵץ הַשְּׂמָאֵלִי לֹא יִהְיֶה רַק כְּמִין נִקְדָּה אוֹ מַעֲט יוֹתֵר יוֹצֵא מִגּוּף הַיִּי"ד, כְּדַמוּכָה בְּסִפְרַת הַתְּרַמְּכָה:

צוּרַת אוֹת כ"ף כְּפּוּפָה

אוֹת כ"ף כְּפּוּפָה יִכְתְּבֶנָה (א) עֲגֻלָּה מֵאַחֲרֵיהָ, שְׂאֵל תְּרַמְּכָה לְבִי"ת(1), וְתִהְיֶה עֲגֻלָּה מֵאַחֲרֵיהָ מִשְׁנֵי הַעֲדָרִים(2), וְחֻלְלָה שְׂבֻכִים יִהְיֶה (3) לְכָל הַפְּחוֹת כְּעֵבִי קְלָמוֹס, וּפְנִיָּה יִהְיֶה לְמַעְלָה וְלַמַּטָּה שְׂוִיץ(3), גַּם צְרִיף לְהִזָּר (2) שְׂאֵל לְקַצְרָתָה בְּרַחֲבָה, כְּדִישׁ שְׂאֵל כְּרִיבָה כְּנִי"ן כְּפּוּפָה לְהִינּוֹק דְּלֹא חֲסִים וְלֹא טַפֵּשׁ נְעִיץ בְּבִי"ר בְּאִי"ב שְׁנֵי אוֹת וְאִי"ן, וְאִם (ד) עֲשֶׂה לֵה זִוִּית מֵאַחֲרֵיהָ לְמַעְלָה אוֹ לַמַּטָּה, פְּסוּלָה(4), (ה) וְיֵשׁ מִקְלִין כְּיֵשׁ לֵה זִוִּית מִלְמַעְלָה, כִּינּוֹן שְׂהִיא עֲגֻלָּה לַמַּטָּה, וְכִינּוֹן שְׂהִיא מִלְמָה דְּאוֹרִימָא צְרִיף לְהַחֲמִיר כְּפַעֲזָה הַרְאֵשׁוּנָה דְּפְסוּלָה, וְלֹא יוֹעִיל לֵה תְּקוּן עַל-יְדֵי גְרִיבָה, דְּהָרִי חֵק תּוֹכּוֹת, אֲלֵא (ו) יוֹסִיף עָלֵיהָ דִּישׁ לְעִשׂוֹתָהּ עֲגֻלָּה אִם לֹא כַּחַב עֲדִין יוֹתֵר, כְּדִישׁ לֵה לְהִזָּר שְׂאֵל כְּסוּרָן, וְאִפְשָׁר דְּכֶנֶה שִׁישׁ לֵה זִוִּית מִלְמַעְלָה וְעֲגֻלָּה מִלְמַטָּה, * אִם הַמִּינּוֹק קוֹרְאָה כְּהַלְכָתָה, צוּרַתָּה עָלֵיהָ מִקְרִי וְיִכּוּל לְתַמְנַח בְּתַמְנַח הַנִּיל אִף שֶׁכַּחַב יוֹתֵר, וְאִין כְּנֶה מִשׁוֹם שְׂאֵל כְּסוּרָן, וְכִנּוּ"ל בְּסִימָן ל.ב. סְעִיף כַּה:

צוּרַת אוֹת כ"ף פְּשׁוּטָה

אוֹת כ"ף פְּשׁוּטָה רַגְלָה אֲרֵךְ וְגַגָּה קָצֵר, (א) שְׂאֵל תְּרַמְּכָה לְרִי"ש, וְאִף-עַל-פִּיכֵן לֹא יִקְצַר גַּגָּה יוֹתֵר מִדִּישׁ, שְׂאֵל תְּרַמְּכָה (3) כְּנִי"י אֲרֵךְ אוֹ כְּנִי"ן פְּשׁוּטָה לְהִינּוֹק וְהַפְּסֵל, וְלָכֵן לֹא יִמְשָׁךְ אוֹתָהּ כְּסוּף הַשִּׁיטָה לְעִשׂוֹתָהּ אֲרַבָּה כָּלֵל, וְאִף-עַל-גַּב דְּכָל אוֹתוֹת אִין לְקַשְׁבֵּן, וְהוּ לְמַצְנָה, אֲכַל דְּרַעֲבַד לֹא פְּסוּל, אֲכַל כְּכִי"ף פְּשׁוּטָה * אִם הַאֲרִיף גַּגָּה (2) עַד שְׂנִרְאָה כְּרִי"ש, פְּסוּל; וְאִם סָפֵק, מִרְאִין לְהִינּוֹק דְּלֹא חֲסִים וְלֹא טַפֵּשׁ, וּמֵאֵד צְרִיף הַסּוּפֵר לְהִזָּר עַל-כָּל-פְּנִים לְתַחֲלָה שְׂפִינָה הַכְּרִי

צוּרַת אוֹת כ"ף פְּשׁוּטָה

אוֹת כ"ף פְּשׁוּטָה רַגְלָה אֲרֵךְ וְגַגָּה קָצֵר, (א) שְׂאֵל תְּרַמְּכָה לְרִי"ש, וְאִף-עַל-פִּיכֵן לֹא יִקְצַר גַּגָּה יוֹתֵר מִדִּישׁ, שְׂאֵל תְּרַמְּכָה (3) כְּנִי"י אֲרֵךְ אוֹ כְּנִי"ן פְּשׁוּטָה לְהִינּוֹק וְהַפְּסֵל, וְלָכֵן לֹא יִמְשָׁךְ אוֹתָהּ כְּסוּף הַשִּׁיטָה לְעִשׂוֹתָהּ אֲרַבָּה כָּלֵל, וְאִף-עַל-גַּב דְּכָל אוֹתוֹת אִין לְקַשְׁבֵּן, וְהוּ לְמַצְנָה, אֲכַל דְּרַעֲבַד לֹא פְּסוּל, אֲכַל כְּכִי"ף פְּשׁוּטָה * אִם הַאֲרִיף גַּגָּה (2) עַד שְׂנִרְאָה כְּרִי"ש, פְּסוּל; וְאִם סָפֵק, מִרְאִין לְהִינּוֹק דְּלֹא חֲסִים וְלֹא טַפֵּשׁ, וּמֵאֵד צְרִיף הַסּוּפֵר לְהִזָּר עַל-כָּל-פְּנִים לְתַחֲלָה שְׂפִינָה הַכְּרִי

שְׂעַר הַצִּיּוֹן

כ (6) בִּיתְיוֹסֵף; (3) כְּרוּף שְׂאֵמֵר; (2) פְּשׁוּטָה; (7) פְּרִימְגָדִים; (5) עֵץ עֲבֹדוֹתֵי הַיּוֹם; (1) לְעִיל בְּסִימָן ל.ב. בְּשִׁי"ו שְׂפִינָה קָטָן טו; 7 (6) בִּיתְיוֹסֵף; (3) סִפְתָּה דְּהַבְּחִיתִי לְעִיל בְּאוֹת וְאִין בְּשֵׁם מִלְּדוֹר אֲמַת עִי"ש; (2) סִדְרֵי דְּנִרְיָה מִתְּנִים כְּהַלְכוֹת קְרִיאַת הַתּוֹרָה, וְעֵינַי בְּבִאֵר הַלְכָה; (7) בִּיתְיוֹסֵף; (5) כְּנִי"ן אֲבָרְתָה בְּסִימָן ל.ב. שְׂפִינָה קָטָן טו; (1) שְׂעִירֵי אֲפִרִים בְּשֵׁם ר"ה; (6) כְּנִי"ן אֲבָרְתָה וְעֵינַי שֵׁם בִּידְאֲפִרִים; (5) בִּיתְיוֹסֵף בְּשֵׁם תְּרִי"א; (10) סוּף פֶּרֶק ב' דְּבַסְכַּת סוּפְרִים וְהוּבָא לְדִינָא בְּסִימָן ל.ב. סְעִיף יח בְּבִאֵר הַנְּקִי"א: ל (6) בִּיתְיוֹסֵף; (3) בִּיתְיוֹסֵף; (2) בִּיתְיוֹסֵף בְּשֵׁם תְּרִי"א; (7) בִּיתְיוֹסֵף בְּשֵׁם הַתְּנִיחִי; (5) שֵׁם בִּיתְיוֹסֵף; (1) עֲבֹדוֹתֵי הַיּוֹם וְשִׁשׁ:

כַּתֵּב הַפְּרִימְגָדִים דִּין יוֹ, יֵשׁ לְחַלֵּק דְּשֵׁם אֲרִיכְתוּ מוֹכִיחַ עַל צוּרַתָּה מֵה שְׂאֵץ כֵּן כּוֹת, וְאִף-עַל-פִּיכֵן נִרְאָה לְעִינָי דְּעַמִּי לְהַקְלֵל בְּשֵׁמַח דְּחֵק, וְהִלָּל לְפִי לְשׁוֹן הַרְאִים הַמְּיֻבָּא בְּבִיתְיוֹסֵף בְּאוֹת גו"ן שֶׁתֵּבַח דְּכָל הַפְּסוּפוֹת צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת עֲגֻלוֹת לַמַּטָּה וְכִי, מִשְׁמַע דְּכָל כְּנֵה נְמִי כִי"ף כְּפּוּפָה, וְאִם-כֵּן מִשְׁמַע דְּעֲקָר הַחֶבֶר הוּא עַל-יְדֵי עֲגֻלָּה שְׂלֵמֶטָה, וְכֵן מִשְׁמַע מִלְּשׁוֹן הַתְּרַבִּימָשָׁה הַמְּיֻבָּא בְּאוֹת ו' בְּסוּפֵר, וּבְפִרְשׁ שֶׁתֵּבַח הַבִּיתְיוֹסֵף בְּאוֹת פ' דְּכַתְּיבָה אֲשֵׁרִית נִהְגוּ לְתַחֲלָה לְעִשׂוֹת לְכִי"ף זִוִּית מִלְמַעְלָה, אִם-כֵּן אִיךְ נִאֲמַר דְּלִרְיִין אֶפְלוּ מִינּוֹק קוֹרְאָה לֹאֵל לֹא יוֹעִיל כְּנֵה תְּקוּן מִשׁוֹם דְּאִין לֵה עֲקָר צוּרַתָּה, וְעוֹד נִרְאָה לִי רִאֲיָה לִזְוֵי דְּעֲקָר הַחֶבֶר תְּלִוִי בְּלַמְטָה(5) מְרַבְּנֵנוּ יִרְחַם שְׂפִרְשׁ עַל הָא דְרִיאַתָּה בְּשֶׁבַח שְׂאֵל יִכְתֹּב בִּיתְיוֹן כְּפִי"ן, הִנֵּה שְׂפִינָה הַסּוּפֵר כְּעֲקֵץ שְׂאֵחֻרֵי בִּיבִית לַמַּטָּה לְעַד יִמֵּין שְׂאֵל יִרְאָה כִי"ף, אִם-כֵּן מִסְּמָלֵא נְמִי פְּשׁוּטָה דְּצְרִיף לְקַרֵּשׁ כְּפִי"ן בִּיתְיוֹן נְמִי כִי הָאִי גּוֹנֵי אֲעֵד מְטָה, וְכָל דְּכִרִי רַבְנֵנוּ יִרְחַם אִיתָא כְּרִיאַשׁ כְּהַלְכוֹת קְנֻטָה עֵינַי שָׁם, אֲלֵא שְׂהוּא בְּאֵר לְנוּ דְקָאִי אֲעֵד מְטָה, וְעַל-כָּל-פְּנִים עַל-יְדֵי מִינּוֹק וּבְהוֹסַפְתָּ דִּישׁ יֵשׁ לְהַקְלֵל: * אִם הַאֲרִיף גַּגָּה וְכִי, הוּא לְשׁוֹן הַתְּרַבִּימָשָׁה כְּהַלְכוֹת קְרִיאַת הַתּוֹרָה, וְלֹא הוֹבִיר כָּלֵל שְׂעוֹר וְכַפְלִים מִשׁוֹם דְּשִׁבְרִיא לֵה דִגַּם כְּכִי"ף הוּא רַק לְמַצְנָה [וְלֹחַת עֵינַי עֵינַי עֵינַי דְּבִרְבִּימָשָׁה וְעֵינַי בְּכַרְכֵּי, דִּבְאֵל אוֹתוֹת אֲפִרִין דְּהוּא רַק לְתַחֲלָה], וְכֵן מוֹכַח בְּכַלְבוֹשׁ בְּסִימָן לו, וְעֵינַי בְּחַדְרֵי ר' עֲזַרְיָה אֵיבֵר בְּסִימָן ל.ב. סְעִיף כַּה, וְהִלָּל כְּסִי"ו בְּיִזְרְהֵל דְּעֵינַי בְּסִימָן רַעַב הַשְּׂעִירֵי אֲפִרִים שְׂהַחֲזִיב כְּכִי"ף בְּרַבְרִי לְהַחֲמִיר בְּלֹא הִיָּה כְּפִלִים רַגְלָל מִן הַגָּן אֶפְלוּ דְרַעֲבַד, וְדְכִרִי הַגָּדוֹל מְרַבְּכָה בְּסִימָן ל.ב. שְׂפִינָה קָטָן טו כְּסִימְנֵי אֲבָרְתָה, שְׂהַחֲמִיר נְמִי כֵּן בְּהַאֲרֵץ דְּרַעֲבַד מְטָה, וְנִסְלָאִים מְטָה, דְּהַמְעִין שֵׁם בְּאוֹת כ' בְּאִי"ב שְׁנֵי רִיבָה לְהַקְדָּא וְלֹא הוֹכִיר פְּסוּל רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה, אֲכַל כְּנֵה לֹא פְּסַח רַק דְּצְרִיף לְהִיּוֹת כְּפִלִים, וְהַפְּנִיָּה לְמַצְנָה, אֲחִירֵיכֶן טַעְמֵי בְּסִפְרַת בְּרַחֲמֵימִים לְהַפְּנִיָּה כְּעִי"ם סִדְרֵי הַגָּן שְׂפָאֲבֵן הַעֲזֵר, שְׂפַחַב מְסִינַן כְּרִיאַת הַתּוֹרָה רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה אֲכַל לֹא פְּסַחְצָה עַל טַחְצָה(6), עֵינַי שָׁם, אִם-כֵּן מִשְׁמַע דְּכָל-יִשְׁפֵן וְכַפְלִים לֹא הוֹכִיר רַק לְמַצְנָה: * וְנִתְּנֵנוּ הַסּוּפְרִים כְּדַעֲבָה זו, וְעֵינַי מְסִינַן פְּרִימְגָדִים שֶׁתֵּבַח, דְּמֵה שְׂאֵמֵר מִיכֹּחַ שֵׁל הִיא הַמִּינֵי אִם יֵשׁ כֵּן בּוֹ כְּמֵלֵא אוֹתָהּ קְטַנָּה וְהוּא הַיִּי"ד פְּשֵׁר, נִרְאָה לִי הוּא הַחֲזִין לְשִׂאֵר אוֹתוֹת כְּנוֹן דְּלִית לְמִיד וְכִי, אִם נִשְׂאֵר מִנְּךָ הַמִּינִי כִי"ד יוֹ כֶּךָ; וְנִרְאָה לִי שְׂבֻלְמִיד כְּנוֹנְנוּ לְעֵינַי כֵּן סִפְחִתוֹ הִנֵּה, שְׂאֵמֵלֵנוּ אִם לֹא הַמִּשְׁיֵבוּ מִלְמַטָּה (1) וְנִתְּנֵנוּ הַסּוּפְרִים כְּדַעֲבָה זו, וְעֵינַי מְסִינַן פְּרִימְגָדִים שְׂהַחֲזִיב כְּכִי"ף בְּרַבְרִי לְהַחֲמִיר בְּלֹא הִיָּה כְּפִלִים רַגְלָל מִן הַגָּן אֶפְלוּ דְרַעֲבַד, וְדְכִרִי הַגָּדוֹל מְרַבְּכָה בְּסִימָן ל.ב. שְׂפִינָה קָטָן טו כְּסִימְנֵי אֲבָרְתָה, שְׂהַחֲמִיר נְמִי כֵּן בְּהַאֲרֵץ דְּרַעֲבַד מְטָה, וְנִסְלָאִים מְטָה, דְּהַמְעִין שֵׁם בְּאוֹת כ' בְּאִי"ב שְׁנֵי רִיבָה לְהַקְדָּא וְלֹא הוֹכִיר פְּסוּל רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה, אֲכַל כְּנֵה לֹא פְּסַח רַק דְּצְרִיף לְהִיּוֹת כְּפִלִים, וְהַפְּנִיָּה לְמַצְנָה, אֲחִירֵיכֶן טַעְמֵי בְּסִפְרַת בְּרַחֲמֵימִים לְהַפְּנִיָּה כְּעִי"ם סִדְרֵי הַגָּן שְׂפָאֲבֵן הַעֲזֵר, שְׂפַחַב מְסִינַן כְּרִיאַת הַתּוֹרָה רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה אֲכַל לֹא פְּסַחְצָה עַל טַחְצָה(6), עֵינַי שָׁם, אִם-כֵּן מִשְׁמַע דְּכָל-יִשְׁפֵן וְכַפְלִים לֹא הוֹכִיר רַק לְמַצְנָה: * וְנִתְּנֵנוּ הַסּוּפְרִים כְּדַעֲבָה זו, וְעֵינַי מְסִינַן פְּרִימְגָדִים שְׂהַחֲזִיב כְּכִי"ף בְּרַבְרִי לְהַחֲמִיר בְּלֹא הִיָּה כְּפִלִים רַגְלָל מִן הַגָּן אֶפְלוּ דְרַעֲבַד, וְדְכִרִי הַגָּדוֹל מְרַבְּכָה בְּסִימָן ל.ב. שְׂפִינָה קָטָן טו כְּסִימְנֵי אֲבָרְתָה, שְׂהַחֲמִיר נְמִי כֵּן בְּהַאֲרֵץ דְּרַעֲבַד מְטָה, וְנִסְלָאִים מְטָה, דְּהַמְעִין שֵׁם בְּאוֹת כ' בְּאִי"ב שְׁנֵי רִיבָה לְהַקְדָּא וְלֹא הוֹכִיר פְּסוּל רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה, אֲכַל כְּנֵה לֹא פְּסַח רַק דְּצְרִיף לְהִיּוֹת כְּפִלִים, וְהַפְּנִיָּה לְמַצְנָה, אֲחִירֵיכֶן טַעְמֵי בְּסִפְרַת בְּרַחֲמֵימִים לְהַפְּנִיָּה כְּעִי"ם סִדְרֵי הַגָּן שְׂפָאֲבֵן הַעֲזֵר, שְׂפַחַב מְסִינַן כְּרִיאַת הַתּוֹרָה רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה אֲכַל לֹא פְּסַחְצָה עַל טַחְצָה(6), עֵינַי שָׁם, אִם-כֵּן מִשְׁמַע דְּכָל-יִשְׁפֵן וְכַפְלִים לֹא הוֹכִיר רַק לְמַצְנָה: * וְנִתְּנֵנוּ הַסּוּפְרִים כְּדַעֲבָה זו, וְעֵינַי מְסִינַן פְּרִימְגָדִים שְׂהַחֲזִיב כְּכִי"ף בְּרַבְרִי לְהַחֲמִיר בְּלֹא הִיָּה כְּפִלִים רַגְלָל מִן הַגָּן אֶפְלוּ דְרַעֲבַד, וְדְכִרִי הַגָּדוֹל מְרַבְּכָה בְּסִימָן ל.ב. שְׂפִינָה קָטָן טו כְּסִימְנֵי אֲבָרְתָה, שְׂהַחֲמִיר נְמִי כֵּן בְּהַאֲרֵץ דְּרַעֲבַד מְטָה, וְנִסְלָאִים מְטָה, דְּהַמְעִין שֵׁם בְּאוֹת כ' בְּאִי"ב שְׁנֵי רִיבָה לְהַקְדָּא וְלֹא הוֹכִיר פְּסוּל רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה, אֲכַל כְּנֵה לֹא פְּסַח רַק דְּצְרִיף לְהִיּוֹת כְּפִלִים, וְהַפְּנִיָּה לְמַצְנָה, אֲחִירֵיכֶן טַעְמֵי בְּסִפְרַת בְּרַחֲמֵימִים לְהַפְּנִיָּה כְּעִי"ם סִדְרֵי הַגָּן שְׂפָאֲבֵן הַעֲזֵר, שְׂפַחַב מְסִינַן כְּרִיאַת הַתּוֹרָה רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה אֲכַל לֹא פְּסַחְצָה עַל טַחְצָה(6), עֵינַי שָׁם, אִם-כֵּן מִשְׁמַע דְּכָל-יִשְׁפֵן וְכַפְלִים לֹא הוֹכִיר רַק לְמַצְנָה: * וְנִתְּנֵנוּ הַסּוּפְרִים כְּדַעֲבָה זו, וְעֵינַי מְסִינַן פְּרִימְגָדִים שְׂהַחֲזִיב כְּכִי"ף בְּרַבְרִי לְהַחֲמִיר בְּלֹא הִיָּה כְּפִלִים רַגְלָל מִן הַגָּן אֶפְלוּ דְרַעֲבַד, וְדְכִרִי הַגָּדוֹל מְרַבְּכָה בְּסִימָן ל.ב. שְׂפִינָה קָטָן טו כְּסִימְנֵי אֲבָרְתָה, שְׂהַחֲמִיר נְמִי כֵּן בְּהַאֲרֵץ דְּרַעֲבַד מְטָה, וְנִסְלָאִים מְטָה, דְּהַמְעִין שֵׁם בְּאוֹת כ' בְּאִי"ב שְׁנֵי רִיבָה לְהַקְדָּא וְלֹא הוֹכִיר פְּסוּל רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה, אֲכַל כְּנֵה לֹא פְּסַח רַק דְּצְרִיף לְהִיּוֹת כְּפִלִים, וְהַפְּנִיָּה לְמַצְנָה, אֲחִירֵיכֶן טַעְמֵי בְּסִפְרַת בְּרַחֲמֵימִים לְהַפְּנִיָּה כְּעִי"ם סִדְרֵי הַגָּן שְׂפָאֲבֵן הַעֲזֵר, שְׂפַחַב מְסִינַן כְּרִיאַת הַתּוֹרָה רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה אֲכַל לֹא פְּסַחְצָה עַל טַחְצָה(6), עֵינַי שָׁם, אִם-כֵּן מִשְׁמַע דְּכָל-יִשְׁפֵן וְכַפְלִים לֹא הוֹכִיר רַק לְמַצְנָה: * וְנִתְּנֵנוּ הַסּוּפְרִים כְּדַעֲבָה זו, וְעֵינַי מְסִינַן פְּרִימְגָדִים שְׂהַחֲזִיב כְּכִי"ף בְּרַבְרִי לְהַחֲמִיר בְּלֹא הִיָּה כְּפִלִים רַגְלָל מִן הַגָּן אֶפְלוּ דְרַעֲבַד, וְדְכִרִי הַגָּדוֹל מְרַבְּכָה בְּסִימָן ל.ב. שְׂפִינָה קָטָן טו כְּסִימְנֵי אֲבָרְתָה, שְׂהַחֲמִיר נְמִי כֵּן בְּהַאֲרֵץ דְּרַעֲבַד מְטָה, וְנִסְלָאִים מְטָה, דְּהַמְעִין שֵׁם בְּאוֹת כ' בְּאִי"ב שְׁנֵי רִיבָה לְהַקְדָּא וְלֹא הוֹכִיר פְּסוּל רַק בְּאִם הַאֲרִיף גַּגָּה יוֹתֵר מְרַגְלָה, אֲכַל כְּנֵה לֹא פְּסַח רַק דְּצְרִיף לְהִיּוֹת כְּפִלִים, וְהַפְּנִיָּה לְמַצְנָה, אֲחִירֵיכֶן טַעְמֵי בְּסִפְרַת בְּרַחֲמֵימִים לְהַפְּנִיָּה כְּעִי"ם סִדְרֵי הַגָּן שְׂפָא

יום ה' י"ט אלול תשע"ה - (כ' כ"א אלול חזרה שישו שב"ק)

משנת תמונת אות ל' ומם ומ' סתומה ונו"ן ונ' פשוטה וס' ודיניהם סופרים

לבוא לידי טעות בסמ"ך. ומ"ם זו תהיה סתומה מכל צד⁽¹⁾, (ג) ונגה יהיה עובר (ד) לכתחלה מחוץ לסתומה מעט כראש הנאי"ו. (ה) ולא ימשך נגה לצד שמאלה הרבה, וכדיעבד יגרו (ו) המותר, ואין בזה משום תק תוכות ושלל כסדרן. ואם נמצא בן בשם הקדש אין לתקנו, וישאר כף וכשר. וגם בשבת (ז) אין להוציא אהרת עבור זה:

צורת אות נו"ן כפופה

אות נו"ן כפופה (ב) יעשה ראשה כמו ראש הנו"ן⁽¹⁾, וישלשה הגין עליה, (ג) ולא יחר רחב מראש הנו"ן, ולא תהי דומה לכי"ת אם יהיה רחב מעט יותר⁽²⁾, ומטעם זה יעשה גספן מושקה למטה (ג) משוף לצד שמאל היטב יותר מן הראש, כדי שלא יתדמה לכי"ת או לכי"ף. וצנארו הנמשך מאמצע ראשו יהיה לכתחלה קצת עב וארוך קצת ומטה לצד ימין, כדי להסמיך אות אצל ראשו⁽³⁾. ותהי הנו"ן (ד) לכתחלה צגלה למטה לצד ימין⁽⁴⁾, אם עשה הנו"ן כפופה למעלה צורת נאי"ו, והניו שפשוף הצנאר מקצה ראשו, *הניח הפריימגדים בצריך עיון, והביאו הגאון ר' עקיבא איגר בחיובשו, ומנחלת יהוד בסימן כג משמע דקשר פריעבד⁽⁵⁾ וכן משמע לעניית דעמי לכאורה מהלבוש, שחור בסוף תמונת האותיות שלו הדברים שהם לעפובא בכל אות ואת זה דלגן. ועל-כיל פנים נראה פשוט דאף לדעת הפריימגדים מהני תקון ואפילו בתפלין ומזוזות, דהניו שגרו תחלה קצת מראשו לצד שמאל ולא הרבה כדי שישאר צדן תמונת נו"ן עליו, ואחר כך יוסיף עליו חיל לצד ימין לעשותו כמו ראש הנו"ן, ולא מועיל בהוספת חיל מצד ימין לכו, דאם-כן יהיה ראשו רחב מראש הנו"ן ואין לעשותו כן, כנזכר לעיל, וענן בבאור הלכה:

צורת אות נו"ן פשוטה

אות נו"ן פשוטה (ב) תאר צורתה כמו זיו"ן, וישלשה הגין על ראשה, אך שיהא ארקה כשעור שתהא ראויה להעשות נו"ן כפופה אם תכפופה, דהניו לא פחות מר' קלמוסין עם גגה, ואם גשאה קצרה, (ג) מראין להניח דלא חכים ולא טפש, ואם קראה זיו"ן פסילה⁽¹⁾, ואם מושך תקו קארף מקצה ראשו וישאור בצורת נאי"ו ארקה, הפריימגדים הניח בצריך עיון, אך שארי האחרונים [שערי אפרים סי' פא וגר"המלך ולר"א] הסימנו בזה לפסל⁽²⁾:

צורת אות סמ"ך

אות סמ"ך (ב) תהיה גגה למעלה ארקה, דהניו שתהא גגה שנה (ג) לכתחלה ולמטה מושקה קצרה, כי צריכה להיות צגלה מגו

שער הציון

מ (ב) בלא כבית יוסף: (ג) בן משמע מלבוש ושיא, וענן לקמן בבאור הלכה כגדון כפופה בסוף הרבוב דאם גשאו למטה צגלה לא פסקא כל-כך להכשיר: (ג) ויבדלמטה: (ד) ברוך שאמר פ"א"ב האחרון: (ה) בית יוסף: ב (ב) ענן כבית יוסף ופשוט: (ג) בספר לוד אמת: (ד) בית יוסף: (ז) נקטר מהנודע ביהודה דבסמוך: (ה) ולא יהיה כמו נאי"ו: (ו) נודע ביהודה בסימן פ, ולא מושך חכר שאין נמצא בתלמוד, וגם לא עדיף מה"א שרגלה באמצע גגה: (ח) שגריימגדים בשער ה עייש: ב (ב) בית יוסף כל הענין: (ג) פרוף שאמר פ"א"ב האחרון: (ד) וענן בתשובת גנת ורדים שקבת לפסל היכי דהמשיך המושב המתחיל כל-כך עד שגאה לשני אותיות עייש, וענן בפריימגדים ואפשר דגם הוא מודה להגהות ורדים הג"ל: (ז) בן מוכח מהבית יוסף אחד סיום האי"ב שלו ברי"ה קבת הקודמי וכר: ח (ב) (ג) טור: ב (ב) כבית יוסף: (ג) כי היא כפי"ו נאי"ו, ענן כבית יוסף וקדלעיל במ"ם פתוחה ולא

באור הלכה

* כמו פ"ה נאי"ו. הלל בתבתי עלי-פ הסבאר כבית יוסף וכל הפוסקים האחרונים, ולאפוקי מהפריימגדים שקבת דתמננה הוא כמו נו"ן נאי"ו, כי אין מקור לזה, ואפשר דשגמו מסערי יח שקבת המעבר: יגרו המרטום עד שמשאר צורת נו"ן כפופה, וגם זה אינו ראיה, דאפשר דשם ולא אינו המספר דריני תיבת האותיות לא דרק לכתב לפי תהונן לכתחלה למענה, כיון דאפלו נו"ן נאי"ו כשר לכלי עלקא: או דתפס שם לפי מנהג הספרדים שאין ממשיתין תקו שלמעלה עד כנגד מושבה המתחיל, כמו שקבת בספר לוד אמת, אס"בן הוא דומה לנו"ן נאי"ו, וזהו מה שקבת שם בספר לוד אמת דלדידהו תפ"ם דוקת לטו"ת, וכטו"ת ככר יודע מה שקבת טו"ת דדומה לנו"ן נאי"ו, ויכמו שקבת כבית יוסף פ"א"ו טו"ן, אך כל לפי מה שאנו נוהגין די בגרירה עד שישאר צורת פ"ה: תדע, דכלבוש וכן פאה"ע בסופו בספר גטין שסדר מהרמ"י כתוב: יגרו עד שמשאר קצרות פ"ה כפופה, ומה שקבת שם פט"ו כי תפ"ם הוא כפי כתיבת הנו"ן נאי"ו, פכר תפס עליו בזה הפ"ה האחרון: * ונזיע עד כנגד מושב המתחיל. ויבדעבד אם לא תהי עד למטה ומיעוק קנאו למ"ם, צריך עיון⁽⁴⁾, דאפשר דזהו אינו מעקר צורת האות רק לכתחלה: * יגרו המותר. ומכל מקום אם המשיכה כל-כך עד שהמיעוק לא הפיר לתאור על-ידי זה, לעניית דעמי צריך עיון אם מהני בגרירה⁽⁵⁾, ענן רמב"ם פוק א מהלכות תפלין הלכה יט, ואפילו אם המצי לומר דכתי"א באפן זה גס"בן כשר, שם שאני דעקר תמונתו בן לבקת דאשונים ונביל: * הניח הפריימגדים בצריך עיון, ומכאן אחר מסתמך הזמן הביא ראה לרברי המכשירין בזה מהא דאמרין בשבת קד ע"ב: ותקון לבקת אות אמת וצלו בידו שמים חכב, ולפירוש דבנו תנאל (הובא בהגמ"י ובכ"י באות זה) קאי זה על אות טי דתנחנן לכתב טו"ת ולא הדביק תנח"ן לצד שמאל [כן איכא בהגהות מלוני, וטעות דהפוסק כבית יוסף שקבת ימין] ונעשה נו"ן זיו"ן, ואם איכא דלעבובא הוא אפילו בדיעבד, דאין עליו שם נו"ן כלל, אפאי חכב בזה בשבת שמים, ולא תהיין שבטו"ת זה שבתו קשור בשאר טו"ת, שאין ממשיתין צנאר הנו"ן כי אם מצדו ולא סאמנעו. ולעניית דעמי יש לדחות, דכלאו הכי לפי המסקנא דנקרא שם דמסיק: הא דכפי זיו"ן וכו', על-פירוש דאנו ספקיין לומר דהפירושא זו מצי דעשה להטו"ת הנו"ן שבה זקוף למעלה וגם קנן, ודלא כמו שאר טו"ת דצריכה להיות הנו"ן שבה בלא ויין וגם בסוף מעט לחובה, כמו דמסקי הפוסקים, אס"בן נביל לאמר גס"בן דזיו"ן שעשה להטו"ן שבטו"ת זה משוף סאמנע ראשו כמו נו"ן פשוט ולא פשאר טו"ת, ולהכי חכב גם משום נו"ן שבו, ולענן תקון לניין כפופה שעשה ראשו בצורת נאי"ו, ענן במה שקבתו בפנים הפני אפילו בתפלין ומזוזות, ולא שוף בזה תק תוכות כיון דאין מתכשר על-ידי ברידה לחוד, ולא שוף בזה שלא כסדרן דצריכת עליה מקרי, והכל מרגליו בנורין בזה, ואמתא לה מהא דקבת הפריימגדים פ"א"ו פ"ה פשוטה שעשאו למעלה מרבע, דאפילו להפוסקים הפוסלים דכתי"א להו דאין תלמך בין הפשוטה להפוסקה אפילו בדיעבד, מודר דהניו הוספת חיל לעשותו אפילו בתפלין ומזוזות, ואין בזה משום שלא כסדרן דצורתה עליה מקרי, דהכל מרגליו בפניו בנפ"י באלו: וישם מה שהפ"ה כפופה צריכה להיות צגלה כפרא כפירשת היא בשבת קד ע"ב, ואי לא הכי אין המונחה עליה, ואם-כן להפוסקים דכתי"א להו דאפילו כפי"ו פשוטה שעשאו מרבע יש לפסל אפילו בדיעבד, דאין תלמך בהמנחה בין כפופה לפשוטה כיון דשינהו שם כפי"ו

מְשַׁנֵּת תְּמוּנַת אוֹת ל' וּמִם וּמ' סְתוּמָה וְנו"ן וְנ' פְּשׁוּטָה וְס' וְדִינְיָהּ סוֹפְרִים בִּיאורִים וּמוֹסָפִים

ובתפילין אם אין לו אחרים יניחם בלא ברכה⁽⁷⁾.

7) אכן לתקן זאת, כתב המקדש מעט (סי' ג) שמועיל אף בתפילין, ואין בזה חיסרון מצד דין שלא כסדרן. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז אות ה) שתיוקן מועיל, שאף שכמה פוסקים מחמירים בזה, מימ דעת הרבה פוסקים מגדולי ההוראה להקל. [אמנם משמעות דברי המשגיב כאן שרק בספר תורה שייך תיוקן ולא בתפילין, וכשיטתו לעיל (אות אל"ף) שאין תיוקן לקו משוך בתפילין משום שהוא שלא כסדרן. ויש להוסיף שאף הספר החיים עצמו (בהשגחות), הובא בדפוס החדש סי' לב סט"ו) חזר בו מראיתו להקל, וכפי שכתב בעצמו בשו"ת האלף לך שלמה (י"ד סי' רסו) שלמעשה דעתו בספר החיים לפסול בזה.

ואם עשה ראש אלא שהוא נוטה לצד ימין של הצואר במקום לצד שמאל, כתב המקדש מעט (סי' ד) שלבאורה דינו קל יותר מלמיד שאין לה גג כלל, ונשאר בצ"ע. וכן כתב בשו"ת שנות חיים (סי' צג) שיותר קל להכשירו, מפני שעל ידי גג זה נתקיימו דברי הגמרא (סנהדרין קו ב) שאות למיד היא כמגדל הפורה באויר, מה שאין כן אם אין לה גג כלל, אלא שכתב שכשיכול להניח תפילין אחרות, יניחן, ואם אינו מוצא אחרים בקלות, יתקן את אלו על ידי הוספת גג גם מצד שמאל, ולאחר מכן ימחוק את הגג שבצד ימין, אכן בשעת הרחק יכול להניח תפילין אלו בלא תיוקן. ובשו"ת צמח צדק (י"ד סוף סי' רה) ובשו"ת מהרשי"ג (ח"א סי' א) הקלו בזה, והוסיף בשו"ת צמח צדק שם, שספר תורה שכל הלמיד שבו הם כאלו אין לתקן, כיון שמבואר בשו"ע הרב (אות ל) שבדיעבד האות כשרה באופן זה, ובשם 'אלקים' הרי אין אפשרות למחוק קצת ולתקן, ואם יתקן רק את האחרים יתמעט בכך כבוד שם ה', ויש צד שאף יחשב כספר תורה מנומר.

ואם בולט גג הלמיד משני הצדדים בעין ויין, כתב בשו"ת שנות חיים (שם) שכשרה היא, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (שם אות ה). ולמיד שאין לה גג ממש אך יוצא מראשה קו באלכסון כלפי מטה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז) שיש להקל בזה על ידי תיוקן, בצירוף דעת המקדש מעט הגי'ל, שהיקל לתקן אף כשאין גג כלל.

ב צורת אות מ"ם פְּתוּחָה

כמו ק"ף ו'א"י⁽¹⁾ וכו', וסתתום שפצע שמואל יזרח לרַבֵּק אֹתוֹ לַגְּנֹה⁽²⁾ וכו', כמעט משוף פְּשׁוּהָ עִם הַגְּנֹה⁽³⁾, רַק שִׁיקָהּ בִּינְיָהּ לְצַד מְעֵלָה כְּמוֹ פֶּגֶם קֶטַן⁽⁴⁾.

1) ואם נמשך גג האות בצד שמאל עד שאינו נראה כווי"ו אלא כרי"ש, כתב המקדש מעט (סי' ח) בשם הדעת קדושים שהאות פסולה, ואי אפשר להכשירה על ידי גרירת חלק מהגג. משום פסול י'חך תוכות. אמנם לגבי מ"ם סתומה, כתב (אות ס סי' ד) שאינה פסולה באופן זה, וכן מבואר במשגיב להלן (אות מ"ם). ובטעם החילוק כתב הגדולי הקדש (סי' טו אות כז), שבמ"ם פתוחה הרי יש לעשות הפסק ופגימה בין הכ"ף לווי"ו, ומוכח מזה שיש להקפיד על עשיית היכר לשתי האותיות - הכ"ף הווי"ו, מה שאין כן באות מ"ם סתומה שלא מצינו שיש להקפיד שייראה הצד השמאלי כווי"ו, לפיכך אין פסול אם נראה כרי"ש במקום וי"ו. ועוד, שבמ"ם סתומה החיבור בין הווי"ו לכ"ף הוא עב, וגם אם יהיה לה גג ארוך אין חשש שתיראה האות כמות אחרת, מה שאין כן במ"ם פתוחה שהחיבור בין הווי"ו לכ"ף הוא דק, אם ייראה הצד השמאלי כרי"ש תשתנה צורת האות כיון שנראה ככ"ף ורי"ש שנגעו זה בזה, ואינו מ"ם.

ואם בתחתית החרטום נמשך דיו לצד שמאל כנגד הגג הבולט, ונראה החרטום כמות נו"ן, כתב המקדש מעט (שם) שבדעת

קדושים נראה שלא התבטלה בכך צורת אות מ"ם, וכתב המקדש מעט שצ"ע בדבר.

2) ובחיבור בין הגג לחרטום, כתב לעיל (סי' לב סי' קט) שמושכים תג ביניהם. וביאר המקדש מעט (שם סי' קע) שעושים קו זה ואין מחברים את הכ"ף לווי"ו, כדי שיהיה ניכר הכ"ף לבדו והווי"ו לבדו. ואם נפסקה הכ"ף מהווי"ו אך עדיין נשאר מאחורי הווי"ו חלק מהתג המחבר ביניהן, כתב הדעת קדושים (סי' לב סוף סי' ל) שאם תינוק קוראה כמ"ם הרידי כשרה, משום שהתג גורם שכל האות תיראה כאות אחת מדין יגיד עליו רעו, אך אם בראיית החרטום לבד התינוק קוראו כווי"ו ואין צורתו משתנה אצלנו מחמת התג שמאחוריו, אין להכשירה, ואף על פי שבראיית כל האות הוא קוראה כמות מ"ם.

3) ולענין האם הגג של החרטום במ"ם מעכב, כגון שכתב את הווי"ו בלא ראש, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' טו אות ב) שלמעשה צ"ע, וכתב עוד (ח"ח סי' יב אות ב) שעל כל פנים תיוקן מועיל בזה. אכן, דעת הגרי"ד מקארלין (משנת הסופר סי' ה מקורות סי' קמו) שראש החרטום מעכב, וראה ביה"ל לעיל (סי' לב סי"ח ד"ה ונסתמה). וכן כתב הקול יעקב (סי' לב סי' קה) והוסיף שתיוקן אינו מועיל לזה בתפילין ומוזות.

ואם גג החרטום משוך כלפי מעלה במקום הצידה לצד שמאל, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח שם) שהאות כשרה כל שצורת מ"ם עליה, שהרי יש צד שהגג של החרטום במ"ם אינו מעכב כלל.

4) ומ"ם שאין בה פגימה בין הכ"ף לווי"ו וגגה נמשך על פני כל האות, כתב המקדש מעט (סי' ד) שבספר בית אהרן פוסל בזה, והוסיף, שגם באופן שנשארה הפגימה אלא שהתחבר הכ"ף לווי"ו למעלה מהפגימה בקו דק, מימ נטה הרעת קדושים (סי' לב סי' טו) לפוסלה, וגם אם תינוק יקראנה כמ"ם. ולענין תיוקן האות, כתב המקדש מעט (שם) שאפשר לעבות את ראש הכ"ף וראש הווי"ו עד שתשאר פגימה ביניהן, אכן לענין תפילין ומוזות הסתפק אם מועיל תיוקן זה משום שלא כסדרן.

מאידך, בשו"ת הרד"ך (בית א חדר לג) כתב שהפגימה למעלה אינה מעכבת, ואינו מעכב אלא שתהיה האות פתוחה למטה, ולמעשה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז אות ט) שאי אפשר לפסול תפילין ומוזות מחמת זה, מפני שלענין דיעבד יש לסמוך על הרד"ך. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פיג אות ח) שאין מועיל לה תיוקן.

[ביה"ל ד"ה ויגיע]

צ"ד עיני⁽⁵⁾.

5) וכן נשאר בצ"ע בביה"ל לעיל (סי' לב סי"ח ד"ה כל), וכן הסתפק בזה המקדש מעט (סי' ז), והחזיר (א"ח סי' ח סוף סי' ה) כתב שנראה שאפשר להקל על פי קריאת התינוק, כמו באות וי"ו, וכן מבואר בדעת קדושים (סי' לב סי"ז ד"ה תיבת עיניך). אכן, כשאורך רגל החרטום הוא פחות משיעור אות קטנה, משמע במקדש מעט (סי' לב סי' קיג) שהאות פסולה.

ב צורת אות מ"ם סְתוּמָה

עֲגֵלָה לְמַעֲלָה לְצַד זְמַיִן⁽¹⁾, וְלַמָּטָה יִתְּנָהּ לָהּ נְוִית לְזַמַּן וְלַשְּׂמָאל, שְׁלֵא תִהְיֶה נְרָאִית כְּסִמְלֵךְ⁽²⁾. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן וְהִתְיַוָּק קְרָאָה כְּסִמְלֵךְ, פְּסוּלָהּ⁽³⁾ וכו', תִּהְיֶה סְתוּמָה מְכֹל צַד⁽⁴⁾.

1) ואם עשאה עגולה למעלה גם בצד שמאל, וחלקה העליון דומה לאות סמ"ך, כתב המקדש מעט (סי' ו) בשם שו"ת דבר משה וספר **המשך בעמוד הבא**

המשך ביאורים ומוספים למשנת סופרים

מִשְׁנַת	תְּמוּנַת אוֹת אֶלֶף וּבֵית וְגִמְלָל וְדָלֶת וְהָא וְדִינְיָהֶם	סוֹפְרִים
המשך מעמוד 122		

וכתב המקדש מעט (סי' ז) שטוב להיזהר לעשות כן, אך בדיעבד אין עוקצים אלו מעכבים.
 (7) ושיעור זה, כתב לעיל (סי' לב סי' מד) שהוא כאורך אות ירד שלימה, הראש עם הירך הימני, וראה מה שכתבנו שם.

מִשְׁנַת	תְּמוּנַת אוֹת הָא וְאוּ וְזִין וְחֵית וְדִינְיָהֶם	סוֹפְרִים
המשך מעמוד 123		

(7) ואם יכול לעבות את הקו הימני של החטורת בעידה הימני כדי שייראה הצד הימני כזיין ולא כדלית, כתב המקדש מעט (סי' ז) שיעשה כן.
 (8) ולענין חטורת שמלאה דיו בתוכה, כתב בשו"ת צמח צדק (יריד סי' רה סי' ו) שהאות כשרה, שכן מבורר בהגהות מיימוניות (פי"א מה"ל תפילין אות ח) שמדברי הערוך שכתב שזוקף את גג החיית כמקל משמע שסבר כ"ח, ובפשוטו בהגהות זו כמקל אין חלל ריק באמצע, וכחטורת של גמל שאינה חלולה.
 (9) ואם הו"ו השמאלית קצרה ויש הפרש גדול בין אורכה לבין אורך

מִשְׁנַת	תְּמוּנַת אוֹת טֵית וְיוֹד וְדִינְיָהֶם	סוֹפְרִים
המשך מעמוד 124		

ומבורר מדבריו שלא כדברי המקדש מעט (סי' י) שכתב שבתפילין ומוחוות שאי אפשר למהוק או לעבות את ראש האות, יקצר רק את העוקץ השמאלי.
 (6) ומועיל הדבר מפני שעל ידי כך נפסלת האות, וכתב החו"י (א"ח סי' ט סי' ג) שנטעם זה אף לענין גט או כתיבה בשבת, אות יו"ד בלא רגל אינה נחשבת כאות.
 ואם התחיל הסופר את כתיבת היריד על ידי עשיית העוקץ והתג ורק לאחר מכן כתב את האות, ונראית היא כחיית, כתב הקסת הסופר (סי' ח סי' ט) שאין די במחיקת העוקץ והרגל בלבד, אלא צריך למחוק את כל האות, מפני שכל האות נעשתה בפסול, שהרי כבר מתחילת עשייתה היתה נראית כחיית.
 (7) ואם היריד אינה נראית כל כך באות למיד, מפני שרגלה אינה עקומה אלא ישרה, או מפני שראשה קצר או דק, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ח אות ז) שמועילה שאלת תינוק להכשיר את האות. ואם העוקץ הארוך שמעל היריד ישר ואינו מתעקם בסופו לצד שמאל

מִשְׁנַת	תְּמוּנַת אוֹת יוֹד וְכָף וְכָף פְּשוּטָה וְלָמֵד וְדִינְיָהֶם	סוֹפְרִים
המשך מעמוד 125		

(סי' לב סי' י"ה ד"ה ור"ש) שדברי היר אפרים בביאור הקולא דחוקים, ושהרעק"א כתב בפירושו שצריך למחוק את כל האות, אכן לענין מחיקת אות כ"ף פשוטה שבתוכה אלקיך כתב שם, שיש להקל לגרור רק את הגג אם אין מקום למשוך את הרגל.
 (2) וטעם הפסול, כתב בבית הלל (אות ט"ו ד"ה ה"ח) שהוא משום שפוסקים אלו אינם מחלקים בין כ"ף פשוטה לכפופה, ובפשוטה הרי מפורש בנמרא שצורתה עגולה, ואם כן על ידי הריבוע אבדה צורתה.
 (3) ולענין לכתחילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קפ"ד אות ב) (4) היינו מהר"ם גלאנטי המובא במג"א (סי' לב סי' כו), והמקדש מעט (סי' א) הביא כן בשם אחרונים נוספים.

המשך ביאורים ומוספים למשנת סופרים

סופרים

תמונת אות יוד נכף ונכף וקף פשוטה ולמד ודיניהם

משנת

המשך מעמוד קודם

ותינתן קורא את האות כלמידי, מיזמ פסולה היא, מפני שנחשבת כנחלקה לשתי אותיות, ובתפילין או במוחה אי אפשר לתקנה משום שהוא שלא כסדרן. מאידך, המקדש מעט (סי' לב ס"ק קטו) כתב שיש להקל בזה [על ידי תיקון]. מפני שאין הדרך לעשות שתי אותיות זו על גב זו בהפסק מועט כל כך. ולמעשה, כתב בשו"ת שבט הלוי (חי' סי' קמט) שמסתבר טעם הנחמירים, שהרי סוף סוף נראות הן כשתי אותיות, אכן, במקום שההפסק קטן מאוד ונטה לזיהושב כהפסק שאינו ניכר להדיא, כתב שם (חי' סי' ה' אות א) שנראה שאפשר להקל בצירוף דברי המקדש מעט.

4) ולענין כפיפת הראש למטה כדי שיהיה הראש עצמו כפוף, כתב המקדש מעט (סי' ז) שמהלבוש משמע שצריך לכפוף, אך מהאי"ב המובא בבי" משמע שאין צורך. והמלאכת שמים (כלל כו בינה אות כג) כתב, שבאי"ב השלישי מבואר שיהיה ראש הלמיד נכפף ונטה לצד מטה בנמיכות, כיון שאות למיד מראה על גבוהותו של הקב"ה, ולפיכך מנמיכים את ראשו קצת, שבמקום גדלותו שם אתה מוצא ענותנותו [וכן כתב באי"ב החמישי לעשות בתחתית הגג קוץ בלפי מטה], אך בברוך שאמר המובא בבי" משמע שלדעת רש"י אין צורך לעשות כן, ונשאר בצ"ע.

5) ואם לא עשו תגין אלו, כתב המקדש מעט (סי' ח) שלכתחילה יש לתקן.

6) ואם עשה כן, כתב הלשכת הסופר (סי' ה' ס"ק יז) שאף על פי שבשו"ת שנות חיים (סי' צג) הביא ראיות מהגמרא שצריך לעשות דוקא כעין י"ז ולא כעין י"ד [שאם לא כן אין מקום לפסול, כמבואר בשו"ת נדע ביהודה (י"ד מהדויק סי' פ) שדבר שלא הזכיר בגמרא אינו מוסל], יש לדחות את ראיותיו, ולפיכך אם נמצא הדבר בספר תורה בשעת הקריאה שאין אפשרות לתקן, יש להכשיר. וכן אם נמצא בתפילין ומוחות או בשם קודש בספר תורה יש להכשיר, כיון שאי אפשר לתקנם משום דין כסדרן או משום מחיקת השם. אכן לגבי מכירתם לאחר, כתב בשו"ת שבט הלוי (חי' סי' קסד ס"ק א) שצריך להחזיר לקונה, כיון שאינם כשרים אלא בדיעבד.

ולענין תיקון הלמיד כשהראש הוא כעין י"ד, כתב השי"ת סופר (כלל ה' אות ל) שאפשר לתקן על ידי גרידת קצת מתחתית גג הי"ד, כדי שתהיה הרגל ארוכה יותר ותיראה כרייז. וכתב בשו"ת שבט הלוי (חי' סי' טו אות א) שיתכן שתיקן זה מועיל אף לכתחילה. ולפי הצד במשניב שהאות פסולה, אין היא כשרה בדיעבד, ואין מועיל לה שום תיקון.

[ביה"ל ד"ה אם הארץ] אף לא בקטנה על קטנה⁵⁶.

5) המקדש מעט (סי' ה) החמיר במחצה על מחצה, וביאר שאף שלפעמים מועילה קריאת התינוק כשמכיר את האות מתוך סגנון הכתב, מיזמ כאן כשקורא את האות בכ"ף פשוטה ולא כרי"ש מחמת שרגלה יורדת למטה משאר האותיות בשורה, אין הדבר מועיל, כיון שהתקבלה ההלכה שכ"ף פשוטה כשרה רק כשצורתה בעצמותה אינה בצורת רי"ש.

צורת אות למ"ד

א"ר קנא"ו⁵⁷ וכו', דלש אוקרים דצריך [ר"ב"ז סימן פב⁵⁸] וכו', ויקא חבור קנא"ו אל ס"ף דקדוקי וכו', ויקרב הראש וקצנאר קפוף מעט על פניו⁵⁹, ועל ראש קצנאר צריך להיות ב' פניו⁶⁰ וכו', וקמצא שם דעות קנה⁶¹.

1) וכשיש מעל אות זו אות עם רגל ארוכה, כגון כ"ף פשוטה, וכתובת הלמיד מתחתיה תגרום לנגיעה באות שמעליה, כתב הגדולי הקדש (כלל יב אות ט) שמנהג הסופרים לעקם את צואר הלמיד ולעשותו באלכסון, ואף שכתובה שאינה מרובעת אינה מהודרת לכתחילה, מיזמ אין בכך חשש לדינא. [ובמשניב כאן מבואר שגם בלי זה יש לכתוב את הצואר של הלמיד כפוף מעט על פניה, ודלא כדעת המקדש מעט (סי' ז) שכתב שלא ראה שנהגים כן].

2) ואף לדבריהם, כתב המקדש מעט (סי' ח) שאין צריך להאריך את מושב הלמיד עד כנגד סוף גג, שהרי מבואר בדברי הרמב"ז שם שאם יעשה קו בלמיד כלפי מטה ויגרוור את הצואר ייראה כאות קרף, ואילו היה מגיע המושב עד קצה האות לא היה יכול לעשות קו למטה בלא שיפגש במושב. והלשכת הסופר (סי' ה' ס"ק יח) כתב בשם עבודת היום, שיש פוסלים אם המושב הוא באורך הגג, ותמה עליו שברמב"ז מבואר שאין בזה חשש, והוסיף, שכן משמע מכל הפוסקים שכתבו לעשות כעין כ"ף. אכן בשו"ת קהילת יעקב (סי' ד) כתב בשם הגרי"א [המציין במשניב כאן], שפסולה היא כשאורך המושב הוא באורך הגג, וביאר שאין כוונת הבורח שאמר שיהיה באות כ"ף ממש אלא רק כמו אות כ"ף, והיינו שיהיה כפוף מעט למטה כשם שאות טי"ת כפופה למעלה. וכן משמע בבית"ל להלן (אות קי"ף ד"ה ויריבה) בשם הבית אהרן, שרק קצה הירך עקום לשמאל [וציין שם לרמב"ז]. והחזו"א (ארחות רבנו ח"א הוספות עמ' ו ועמ' נא) לא הקפיד שמושב הלמיד לא יהיה יותר מחצי מאורך הגג.

3) ואם נפסק באות למיד הוי"ו מהכ"ף, כתבו הקסת הסופר (סי' ט ס"ג) והשו"ת האלק לך שלמה (אריז סי' ב) שאף אם ההפסק אינו גדול

סופרים

תמונת אות קוף וריש ושיין וקיו ודיניהם

משנת

המשך מעמוד 128

ביתא הראשון ובלבוש (אות שיין) שיש מקום באות שיין שנקרא גוף האות, ואילו מחוברות שלש הירכות. הוסיף בשו"ת שבט הלוי (חי' סי' ד) שכן מבואר בספר הפרדס לרמ"ק ובספר קהילות יעקב לבעל המלא הרועים ובספר ברית עולם, שלאות שיין יש שוליים שעל גביהם עומדות שלש הירכות. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (חי' סי' ק"ו) שצריך לעשות לה מושב כזה. אכן לענין דיעבד אם לא עשה כן, כתב בשו"ת להורות נתן (חי' סי' ו) שאין זה לעיבוטא.

צורת אות קי"ו

כמו דל"ת⁶² וכו', ורקל שמאל יגיע למעלה⁶³ וכו', ורקל זמין יקנה המשך במילואים שבסוף הספר עמוד 8

שמוצי בספר תורה הכתוב וואלי"ש, מיזמ יש להקל לקרוא בו, משום ששמכו על דברי המהרש"א (שבת קד, א בח"א) שכונת הגמרא שם שתיבת 'שקר' אינה עומדת אינה מחמת שלכל אות ממנה בפני עצמה אין עמידה מפני שנומדת על רגל אחת, כפירוש רש"י שם, אלא כונת הגמרא שכל התיבה עומדת על הרגל של האות קי"ף שבאמצעיתה, וכן כתב הענין יוסף המובא בעין יעקב שם. ואף הדעת קדושים (אות ש) כתב שדברי המהרש"א מסתברים, אכן כתב שאין לסמוך על זה להלכה, שכן יתכן שלא התכוון המהרש"א לחלוק על רש"י לדינא, ובפרט שהפמי"ג הסתפק שמו שיין שאינה עומדת על רגל אחת פסולה.

ומשמע מלשון המשניב שיש לעשות מושב לשיין אלא שאין לעשותו רחב אלא צר באופן שהאות עומדת על רגל אחת, וכן מבואר באלפא

